

Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет
Вінницький торговельно-економічний інститут
Кафедра іноземної філології та перекладу

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Мовна репрезентація концепту ENVIRONMENT: перекладознавчий аспект»

Здобувача вищої освіти
II курсу, групи Ф-21в(м),
спеціальності 035«Філологія»
освітньої програми
«Германські мови та літератури
(переклад включно),
перша – англійська»

Миро́слава СНИ́ГУРА

Науковий керівник
канд.філол. наук, доцент

Віолета
НЕЧИПОРЕНКО

Гарант освітньої програми
д.філол.н., професор

Наталя ІВАНИЦЬКА

Вінниця 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО КОНЦЕПТУ ENVIRONMENT	9
1.1 Лінгвокультурний концепт як основна одиниця дослідження лінгвокультурології.....	9
1.2 Історія виникнення і лінгвістичні перспективи словоформ, які складають поле концепту ENVIRONMENT.....	13
1.3 Методологія та методика дослідження лінгвокультурного концепту ENVIRONMENT	16
Висновки до Розділу 1.....	19
РОЗДІЛ 2 СПОСОБИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ СЛОВА "ENVIRONMENT" У РІЗНИХ ТИПАХ АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ ТА ЙОГО ПРЕЗЕНТАЦІЯ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	20
2.1 Формування концепту ENVIRONMENT	20
2.2 Фреймова репрезентація концепту ENVIRONMENT	28
2.3 Фрейм-репрезентація ENVIRONMENT у концептуальних областях знань	31
2.4 Когнітивні особливості перекладу мовної репрезентації концепту ENVIRONMENT.....	41
Висновки до Розділу 2	46
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	58

ВСТУП

Панування принципів антропоцентричного підходу споріднює лінгвістику із багатьма іншими сферами знань, оскільки інтерес до людини та до людських потреб, що детермінують різні види діяльності, знаменує переорієнтацію, яка спостерігається в багатьох фундаментальних науках. Концентрація уваги на людині з її системою уявлень, знань і цінностей дозволяє розуміти природну мову як явище когнітивного порядку, що використовується в комунікативних процесах і має для цього всі необхідні ресурси. Взаємодія мови й культури відбувається у свідомості, будь-яке лінгвокультурологічне дослідження є одночасно й когнітивним. Частина семіотичних систем, що репрезентують мислення, належить етнокультурній свідомості, і в цій іпостасі становить інтерес для лінгвокультурології. Базовий термін когнітивної лінгвістики – «концепт» є водночас центральною складовою частиною терміносистеми лінгвокультурології. До тепер написано багато розвідок, присвячених концептам. Як зазначає В. Нечипоренко, термін «концепт» увійшов у понятійний апарат когнітивної лінгвістики, семантики, лінгвокультурології, що у свою чергу призводить до певної розмитості кордонів його вживання, довільності інтерпретацій. Категорія концепту фігурує сьогодні у дослідженнях філософів, психологів, культурологів, а отже несе відбиток усіх цих позалінгвістичних інтерпретацій [25, с. 107]. Проте дискусійними продовжують залишатися питання архітекτονіки, типології концептів, співвідношення їх з одиницями мови, можливості вербалізації, методи їх вивчення [7, с. 42].

Вивчення будь-якого лінгвокультурного концепту як одиниці мовної картини світу представляє цінність для виявлення особливостей культури і світобачення конкретної лінгвокультурної спільноти. Тим не менше, існують концепти, які мають особливу значимість у когнітивному просторі певної

лінгвокультурної спільноти. Вибір лінгвокультурного концепту ENVIRONMENT для нашого дослідження пояснюється його важливістю для вивчення сучасної англомовної лінгвокультури. Розвиток лінгвокультурологічного напряму зумовлений прагненням до осмислення феномену культури як специфічної форми існування людини і суспільства у світі, при цьому мова виступає як засіб інтерпретації людської культури.

Актуальність роботи зумовлена насамперед соціальною значущістю концепту ENVIRONMENT, його роллю у формуванні сучасного ціннісно-орієнтаційного простору та соціокультурної пам'яті. Слово "environment" в англійській мові об'єктивує концепт організації простору, актуальний не лише в реаліях сучасної екологічної системи і екологічного дискурсу. Крім того, суттєвим в даному дослідженні є співставлення процесів концептуалізації відповідних знаків та їхнього змісту в українській мові.

Об'єктом дослідження є лінгвокультурний концепт ENVIRONMENT, об'єктивований в різних типах дискурсу, та пошук відповідних одиниць у подібних контекстах українською мовою.

Предметом дослідження є мовна одиниця "environment" і способи її концептуалізації в різних галузях знань, репрезентовані в різних типах дискурсу англійської мови, а також особливості перекладу і мовної репрезентації відповідних одиниць у подібних контекстах українською мовою.

Мета роботи – описати лексичну одиницю "environment" і способи її концептуалізації залежно від типів дискурсу в англійській мові і вивчення засобів репрезентації, які корелюють з її змістом у дискурсах українською мовою.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- розглянути основні підходи до розуміння концепту на сучасному етапі розвитку лінгвістики та виділити значущі характеристики даного феномену;

- вивчити підходи до опису семантики слова з позицій когнітивної лінгвістики;
- описати особливості екологічного дискурсу і визначити інші типи дискурсу, в яких формується досліджуваний концепт;
- дослідити засоби передавання концептуального змісту ENVIRONMENT засобами української мови;
- визначити характерні особливості перекладу текстів, в яких об'єктивується концепт ENVIRONMENT в англійській і українській мовах.

Мета і завдання дослідження визначили необхідність використання **методів** концептуального, лексико-семантичного, інтерпретативного, дескриптивного, лінгвостилістичного, порівняльно-зіставного аналізу, а також аналізу словникових дефініцій, які дають можливість виявити специфіку засобів вербалізації концепту.

Теоретична база дослідження. Теоретико-методологічною базою дослідження стали здобутки лінгвокультурологічної парадигми лінгвістики, що зумовило застосування комплексної методики у процесі організації етапів дослідження лінгвокультурного концепту ENVIRONMENT, актуалізованого в різних типах дискурсу. Основи лінгвокультурологічних досліджень закладені в працях В. фон Гумбольдта, Л. Вайсгербера, М. Коула, Е. Сепіра, Б. Уорфа та інших.

Взаємодія мови й культури відбувається у свідомості особистості, отже будь-яке лінгвокультурологічне дослідження є одночасно й когнітивним. Теоретичним підґрунтям нашої розвідки слугують праці провідних вітчизняних і зарубіжних науковців, виконані у межах когнітивної лінгвістики (А. Вежбицька, Р. Джекендофф, Дж. Лакофф, Ч. Філмор), лінгвокультурології (І. Богданова, А. Загнітко, Л. Іванова), концептології (Е. Розвод, Н. Слухай, Р. Лангакер), аксіології (Т. Космеда).

Методи дослідження. У процесі дослідження були застосовані такі загальнонаукові методи, як дедукція, аналіз, синтез та моделювання. Для моделювання структури лінгвокультурного концепту ENVIRONMENT були залучені лінгвістичні методи: метод суцільної вибірки, метод словникових дефініцій, метод компонентного аналізу, метод контекстуального аналізу, аналіз концептуальних метафор, елементи кількісних підрахунків.

Матеріал дослідження. Матеріалом дослідження слугують дані англійських мовних корпусів: Британського національного корпусу (British National Corpus), Корпусу сучасної американської англійської (Corpus of Contemporary American English), Корпусу текстів української мови (КТУМ). Також були задіяні матеріали наукових статей, книг і журналів наукового порталу Science Direct англійською мовою. З метою верифікації даних, вивчення етимології і здійснення аналізу були використані етимологічні і тлумачні словники. Англomовні етимологічні словники, побудовані на історіографічному принципі: “A Concise Etymological Dictionary of the English Language”, “A Dictionary of the English Language, in which the words are deduced from their originals...”, “The Oxford English Dictionary...”; тлумачні словники в їхніх електронних версіях: “Cambridge Dictionary”, “Oxford Dictionaries”, “Longman Dictionary of Contemporary English”, “Merriam-Webster Dictionary”, “American Heritage Dictionary”, “Macmillan Dictionary”, “Random House Kernerman Webster's College Dictionary”.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше слово "environment" та його семантика набувають детального опису у вигляді когнітивно-фреймової моделі в рамках різних типів дискурсу. Важливим є те, що у даній розвідці ця одиниця розглядається не лише в межах екологічного дискурсу, але й зі зверненням до когнітивно-матричного аналізу, що передбачає одночасну взаємодію з кількома концептуальними сферами спеціалізованого характеру. Також вперше висвітлюються подібні явища в

українській мові, коли процес перекладу являє собою пошук мовних слотів актуалізованого фрейму як неподільного цілого.

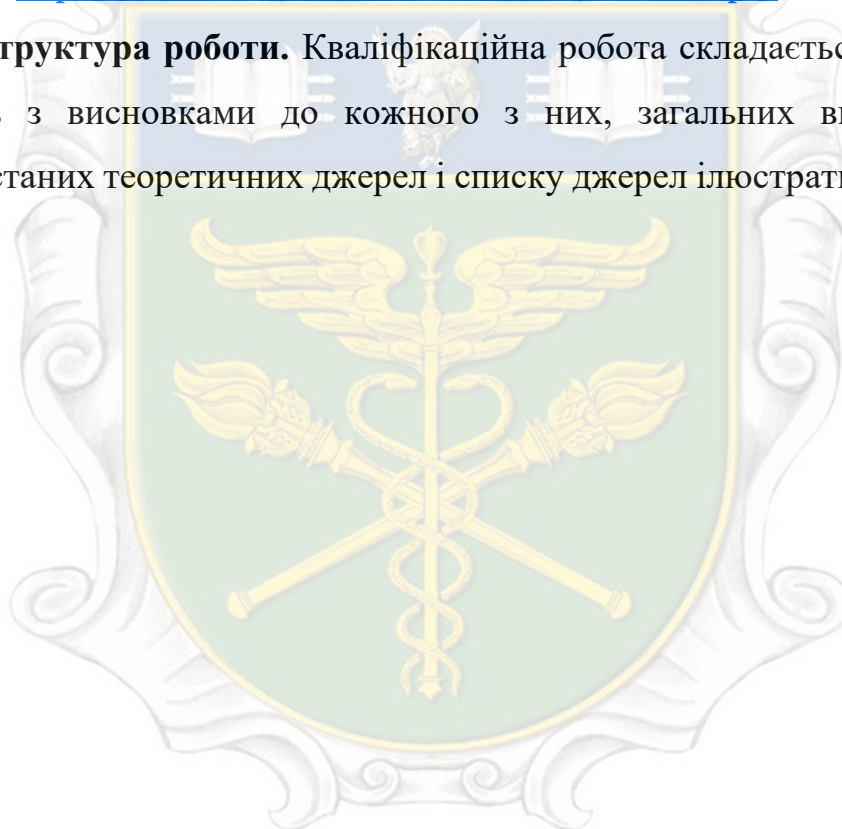
Практична цінність дослідження полягає в можливості використання матеріалів та результатів розвідки у навчальній роботі: викладанні курсів з лінгвокультурології, лінгвокраїнознавства, при розробці і впровадженні дисциплін за вибором з неології американського варіанта англійської мови; у навчально-методичній роботі: при укладанні підручників та посібників з проблем дослідження.

Апробація результатів дослідження. Висновки роботи та основні положення дослідження доповідалися на наукових семінарах кафедри іноземної філології та перекладу Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ, а також були обговорені на X студентській науково-практичній Інтернет-конференції «Світоглядні трансформації особистості студента ЗВО: історико-філософські, соціально-правові, мовознавчі та здоров'я формуючі аспекти» (м. Вінниця, ВТЕІ ДТЕУ, 24.02.2023), XII Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми ефективного соціально-економічного розвитку України: пошук молодих» (м. Вінниця, ВТЕІ ДТЕУ, 20.04.2023) та на VIII Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми сучасної транслятології, лінгвокраїнознавства та теорії міжкультурної комунікації» (м. Вінниця, ВТЕІ ДТЕУ, 04.10.2023). Основні результати кваліфікаційної роботи висвітлено в 3 одноосібних публікаціях, із них 2 статті, 1 тези доповіді:

1. Снігур М. Концепт як основна одиниця дослідження у когнітивній лінгвістиці. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ, 2023. Вип. 178. С. 184 – 189. URL: http://www.vtei.edu.ua/doc/2023/vatra2004/zb23_178.pdf

2. Снігур М. Формування концепту ENVIRONMENT. *Актуальні проблеми сучасної транслятології, лінгвокраїнознавства та теорії міжкультурної комунікації*: збірник матеріалів VIII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ, 2023. Ч. 2. С. 121 – 126.
3. Снігур М. Етимологічний аналіз як метод вивчення концептуальних структур. *Світоглядні трансформації особистості студента ЗВО: історико-філософські, соціально-правові, мовознавчі та здоров'яформуючі аспекти*. Вінниця: Видавничо-редакційний відділ ВТЕІ ДТЕУ, 2023. С. 105 – 108. URL: <http://www.vtei.com.ua/doc/2023/konf2402/zb.pdf>

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних теоретичних джерел і списку джерел ілюстративного матеріалу.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО КОНЦЕПТУ ENVIRONMENT

1.1 Лінгвокультурний концепт як основна одиниця дослідження лінгвокультурології

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується підвищеною увагою до комунікативної прагматики та динамічного вивчення використання мовних та позамовних засобів, які характеризують індивідуально-особистісний аспект спілкування. Українська дослідниця Н. Таценко підкреслює: «У рамках революційного повороту уваги гуманітарних дисциплін до людини і розвитку антропоцентричного підходу до вивчення мови та мовлення бурхливий розвиток отримали дослідження, в яких людський фактор посідає домінуючу позицію: на передній план виступають проблеми виявлення закономірностей лінгвoseміотичного засвоєння людиною навколишнього матеріального світу та інформаційного простору, стратегічної побудови комунікації для реалізації людських потреб, структурування вигідного для комунікантів середовища» [45, с. 222]. Проблема людського фактору в мові та мовленні вже багато років привертає увагу вчених. Кінець XX століття був відзначений появою нової галузі знання – лінгвістичної антропології або антропологічної лінгвістики, об'єктом дослідження якої є людина та її світ у мові.

На думку І. Фесенко, саме людським чинником, тобто відношенням людини до якого-небудь предмета або явища світу на певному ступені його оволодіння, а також різноманітням світу і можливостями його сприйняття пояснюється не тільки вибір найменувань для нього, але й спосіб його опису [46, с. 131]. Такий вплив людини на мову є феноменом первинної

антропологізації мови. Феноменом вторинної антропологізації вважається вплив на мову різних картин світу людини – релігійно-міфологічної, філософської, наукової, художньої [45, с. 223]. А. Ейнштейн писав, що «людина прагне певним адекватним способом створити в собі просту та яскраву картину світу для того, щоб намагатися деякою мірою замінити цей світ на картину, що так утворена» [цит. за 39, с. 25]. Термін «картина світу» входить до терміновокабуляру фізики, філософії, логіки, антропології і семіотики. У лінгвістиці концепцію картини світу й способу бачення світу розробляв і В. фон Гумбольдт у вченні про «внутрішню форму» та «дух народу». Дослідник розумів мову як світ, що міститься поміж світом мовних явищ і внутрішнім світом людини. На переконання В. фон Гумбольдта, мова є виразником народного духу, що його він ототожнює з народною мовою: «у мові ми завжди знаходимо сплав одвічно мовного характеру з тим, що сприйнято мовою від характеру нації [цит. за 39, с. 26]. Як зазначає В. Манакін, «положення В. Гумбольдта звучать особливо актуально в наш час, коли триває відродження й оновлення національного духовного багатства народів, невіддільну та значну частину якого складає їхня мова» [23, с. 78].

Як і більшість нових наукових понять, поняття «концепт» було введено через когнітивну метафору: її називали «багатовимірним скупченням сенсу», «смісловим фрагментом життя», «геном культури», «певною силою смислу», «одиницею пам'яті», «квантом знань», «зародком розумових операцій» і навіть «туманним чимось». Н. Плотнікова, проаналізувавши різні підходи до інтерпретації концепту, слушно зауважує, що останнім часом у лінгвістичних дослідженнях увага акцентується на окремо взятих різновидах концептів, а розуміння концептів досить варіативне [35, с. 165]. На думку Ж. Краснобаєвої-Чорної, «концепт розглядається у різних векторах, у межах яких виділяють численні дефініції разом з цілими комплексами специфічних конкретизаторів» [20, с. 27]. Дослідниця виділяє у науковій літературі сім аспектів інтерпретації концепту: логіко-філософський (Дж. Кемені, Ч. Пірс, Г. Фреге), власне

філософський (Ж. Дельоз, Ф. Гаватарі), лінгвістичний (В. Гак, В. Звегінцев, Л. Резніков, О. Тараненко), лінгвокультурологічний (А. Вежбицька, Л. Іванова, В. Іващенко, В. Маслова), когнітивний (О. Кубрякова, З. Попова, І. Стернін), психолінгвістичний (А. Залевська, О. Селіванова, О. Цапок, І. Штерн) та літературнокультурологічний (Л. Грузберг, Л. Іванова, О. Кагановська), які відображають складну і суперечливу природу самого концепту і наукового знання про нього [20, с. 27-28].

Більшість дослідників вважає лінгвокультурний концепт головною одиницею дослідження в лінгвокультурології. А. Загнітко і І. Богданова вважають, що лінгвокультурний концепт є умовною ментальною одиницею, спрямованою на комплексне вивчення мови, свідомості та культури. Він співвідноситься з трьома зазначеними сферами в такий спосіб:

- свідомість – концепт перебуває у свідомості людини;
- культура – концепт є ментальною проекцією елементів культури;
- мова / мовлення – концепт «оживає» саме в мові.

Від інших когнітивних одиниць лінгвокультурний концепт відрізняється акцентуацією ціннісного елемента, оскільки саме цінність завжди знаходиться в центрі концепту, а ціннісний принцип лежить в основі будь-якої культури. Показником наявності ціннісного відношення до предмета або явища є застосовність до нього оцінних слів [15, с. 36].

«Концепт» у лінгвокультурологічних текстах – це вербалізований культурний сенс, і він «за замовчуванням» є лінгвокультурним концептом (лінгвоконцептом) – семантичною одиницею «мови» культури, план вираження якої представляє двосторонній мовний знак, лінійна протяжність якого нічим не обмежена. Визначальним у розумінні лінгвоконцепту виступає уявлення про культуру як про «символічний Всесвіт», конкретні прояви якого в певному «інтервалі абстракції» (у зіставленні з інокультурою) обов'язково є етноспецифічними. Саме через це провідною відмітною ознакою лінгвоконцепту є його етнокультурна маркованість [41, с. 148].

На підставі аналізу теоретичних праць Е. Розвод виокремлює основні визначення лінгвокультурного концепту [39, с. 59]:

- багатовимірне смислове утворення, у якому виділяються ціннісна, образна та поняттєва сторони;
- умовна ментальна одиниця, яка використовується під час комплексного вивчення мови, свідомості й культури;
- одиниця колективного знання / свідомості, яка має мовне вираження та позначена етнокультурною специфікою.

Отже, лінгвокультурний концепт – умовна ментальна одиниця, позначена етнокультурною специфікою, представлена в плані вираження низкою мовних реалізацій, що утворюють відповідну лексико-семантичну парадигму, спрямовану на комплексне вивчення мови, свідомості та культури. Іншими словами, лінгвокультурний концепт є за своєю суттю фактично етносоціопсихолінгвокультурним феноменом [39, с. 61]. До найважливіших характеристик лінгвокультурних концептів можна віднести наступне [39, с. 61]:

- 1) комплексність побутування – лінгвокультурний концепт – це умовна ментальна одиниця, що спрямована на комплексне вивчення мови, свідомості і культури;
- 2) ментальна природа – саме в свідомості відбувається взаємодія мови і культури, тому будь-яке лінгвокультурне дослідження є водночас і когнітивним;
- 3) цінність – лінгвокультурний концепт використовується в різних сферах науки;
- 4) умовність і розмитість – чітких границь концепт не має, найбільш актуальні асоціації для носія мови є ядром концепту, а менш значимі – периферія;

- 5) мінливість – у ході мовного колективу актуальність концептів може змінюватись, змінюються також образна та понятійна складова концепту;
- 6) обмеженість свідомістю носія – лінгвокультурний концепт існує в колективній чи індивідуальній свідомості, тому виділяють індивідуальні, групові (соціокультурні), етнокультурні і загальнолюдські концепти;
- 7) трикомпонентність – в структурі концепту можна виділити ціннісний, образний (образно-перцептивний та образно-метафоричний) і поняттєвий компоненти;
- 8) полівимірність;
- 9) методологічна відкритість – у лінгвокультурології вітається використання як лінгвістичних, так і нелінгвістичних методів.

Отже, лінгвокультурний концепт – складноструктурований феномен, у якому поняттєва складова органічно поєднується з лінгвокультурною.

1.2 Історія виникнення і лінгвістичні перспективи словоформ, які складають поле концепту ENVIRONMENT

Слово “*environment*” в англійській мові об’єктивує концепт організації простору, який є актуальним не лише в умовах реалій сучасної екологічної системи і екологічного дискурсу. Дане бачення знаходить свій розвиток в інших різновидах спеціалізованого дискурсу, в яких виявляються характеристики, які потребують детального опису для повноцінного його осмислення. Крім того, суттєвим у даному дослідженні є порівняння процесів концептуалізації відповідних знаків та їхнього змісту в українській мові.

Концептосфера англійської мови, як і будь-яке інше явище такого ж порядку, не залишається без змін. Вона динамічна, і час від часу поповнюється

новими концептами. Зокрема, це стосується і багат шарового концепту «*environment*», який, у зв'язку зі збільшенням інтересу до захисту навколишнього середовища набуває цілий пласт нових складових.

У сучасному світі в довкілля безперервно викидаються відходи, і, як слідство, відбувається його часткове або повне забруднення. Наприкінці 20 століття люди стали активно виступати на захист природи, прагнучи зупинити її варварську експлуатацію. Місце, яке у суспільстві (та мові) 1980-х рр. займав фінансовий бум, перейшло до екологічних проблем - області, що потрапила у сферу уваги світової громадськості у 1990-х рр. З'явився новий розділ словника, *eco-vocabulary*, який непомітно увійшов до щоденної лексики людей – *eco-conscious*, *eco-speak*, *eco-tourism*, *eco-refugee*. Поряд з префіксом *eco-* став «модним» прикметник *green*, який отримав нове вживання: *greenery*, *greenism*, *light green*, *dark green*. Виникли нові проблеми і поняття як в суспільстві, так і в мові: *biodiversity*, *cruelty-free*, *eco-labelled*, *ozone-friendly*.

У найзагальнішому вигляді семантичний зміст концепту «довкілля» в англomовній лінгвокультурі представляється як узагальнене поняття, що характеризує природні умови у конкретно обраному місці та екологічний стан цієї території. Як правило, застосування терміна відноситься до опису природних умов на поверхні Землі, станом її локальних і глобальних екосистем, включаючи неживу природу, та їх взаємодія із людиною. Нерідко поняття «довкілля» включає елементи, що становлять штучне середовище (житлові будівлі, промислові підприємства та інженерні споруди та ін.). Людина, будучи невід'ємною частиною навколишнього середовища, не може існувати паралельно та незалежно, навпаки, вона суттєво змінює оточуюче довкілля в процесі його господарського освоєння. У ХХ ст. у зв'язку із забрудненням навколишнього середовища і впливом людини на природу концепт «*environment*» набув особливого значення. Вплив людини на довкілля стає все більш відчутним, причому особливо різко він посилюється в умовах сучасної науково-технічної революції. Різною мірою зміни зазнали всі

природні компоненти навколишнього середовища. Екологічні зміни відбиваються і в мові. З'являються поняття, що номінують процеси, що відбуваються у навколишньому середовищі внаслідок господарської діяльності людини (*agroforestry* – підвищення родючості ґрунту за рахунок посадки дерев, *overfishing* – скорочення кількості риби в морях, *bioregionalism* – філософія життя в гармонії з довкіллям, *desertification* – опустелювання).

Активізація уваги до утилізації відходів життєдіяльності людини зумовила появу нових найменувань для професії сміттярник (*cantosser*, *garbage man*, *garbage collector*, *garbage compactor*, *garbitrageur*). З'явилася ціла наука, що вивчає відходи життєдіяльності людини для розуміння сучасного суспільства (*garbology*), та, як наслідок, людину, яка займається цією наукою, стали називати *garbologist*.

Людина не завжди чинить лише негативний вплив на довкілля. На рубіжі ХХ–ХХІ століть стають популярними суспільно-політичні рухи на захист довкілля. Так, у семантичній структурі слова «green» з'явився ще один лексико-семантичний варіант (при цьому попереднє значення теж значення збереглося): 1) пов'язаний із захистом навколишнього середовища; 2) представник партії захисників навколишнього середовища; так само як і в семантиці слова «garbage», яке тепер ще позначає будь-що марне, яке не має цінності.

Крім цього, відмічені випадки утворення нових стійких поєднань за аналогією: *the green revolution* – «зелена» революція, збільшення врожайності с/г культур; *green consumers* – люди, які купують ті продукти, що вироблені без шкоди для навколишнього середовища; *green party* - партія «зелених»; *green politics* – політика охорони навколишнього середовища. У цих сполученнях значення першого елемента (*green*) уточнює значення цілого словосполучення.

Також цікавить група морфологічних неологізмів із префіксом *eco-*, що є сенсоутворюючим центром: *eco-freak* – прихильник збереження довкілля;

ecofriendly – нешкідливий для довкілля; *ecoterrorism* – екологічний тероризм; *ecotourism* – екологічний туризм; *ecowarriors* – активісти, що зривають комерційні заходи, які можуть загрожувати довкіллю.

У різних країнах питання раціонального використання ресурсів та охорони природи розв’язується по-різному; в Англії йому приділяється велика увага, що й відбивається у лексиці англійської мови. В силу того, що активний інтерес до проблем довкілля виник у людини лише на початку XX століття, коли проблема його забруднення та зберігання стала гострою, концепт «environment» складається в основному з понять, що досить недавно з’явилися у мові. Тому виявляється доцільним спробувати визначити ймовірність виживання екологічних концептів. Очевидно, що в мові закріплюються такі новоутворення, які являють собою найбільш закономірні для системи даної мови найменування і заповнюють відсутні в ньому номінативні засоби.

1.3 Методологія та методика дослідження лінгвокультурного концепту ENVIRONMENT

У сучасних лінгвістичних дослідженнях існують різні методології дослідження концептів, але беззаперечним є підхід, за яким для створення культурно-лінгвістичного «портрета» слова недостатньо просто описати історію його вживання і інтерпретації. Зіставлення етимологічного значення, семантики і прагматики слова має розкрити глибинні процеси, що відбуваються всередині його; з іншого боку, зіставлення «розкритого» механізму породження слова з реальними значеннями, словотлумаченнями дає можливість простежити особливості мислення, світовідчуття людини, народу, особливості формування і розвитку культури.

Два основних підходи до розуміння семантики змісту концепту, що панують у сучасному мовознавстві і розкривають смислові взаємини і

взаємозв'язки мови і культури: лінгвокогнітивний і лінгвокультурологічний. Безсумнівно, відмінності у підходах до вивчення концепту з позицій когнітивної семантики і лінгвокультурології в достатній мірі умовні і варіативні, зумовлені методикою виділення об'єкта дослідження і його опису. Лінгвокультурологічне дослідження концепту має типологічну спрямованість і зосереджується на виявленні моделей формування загальних ментальних уявлень. Е. Розвод, акцентує на тому, що під час лінгвокогнітивного підходу концепт досліджують як ментальну одиницю знань про навколишній світ. Польову модель концепту представлено в термінах ядра та периферії, а семантику номінативних одиниць розглянуто як засіб доступу до змісту концепту. При лінгвокультурному підході концепт визначають як базову одиницю культури, яка володіє образним, понятійним і ціннісним компонентами, що припускає вивчення специфіки національної концептосфери як рух від культури до пізнання [40, с. 92].

Українська дослідниця Н. Плотнікова запропонувала у процесі аналізу лінгвокультурного концепту використовувати комплексну методику, спрямовану на висвітлення різних аспектів концепту, основні етапи якої мають такий вигляд:

I. Побудова номінативного поля концепту та встановлення його номінативної щільності.

II. Виділення та опис структурних елементів концепту:

1) Культурна складова концепту містить три шари: історичний, етимологічний та актуальний, що охоплюють сукупність діяхронічно перемінних та сталих семантичних характеристик і способів вербалізації.

А) історичний шар.

Б) актуальний шар:

а) лексичні ознаки;

б) словотвірні ознаки.

В) етимологічний шар

2) Поняттєва складова концепту.

III. Моделювання польової структури концепту [35, с. 166 –169].

Під час опису лінгвокультурного концепту потрібно враховувати його багатовимірну структуру, яка й зумовлює вибір методів дослідження. Лінгвокультурний концепт має складну структуру, хоча вона не може бути визначена як чітко сформована і жорстка. На думку М. Полюжина, найбільш раціональний погляд на структуру концепту – це її представлення за двома аспектами:

- 1) репрезентація структури концепту як ієрархічно організованого взаємозв'язку елементів різного рівня абстракції;
- 2) установлення структури концепту через словникові дефініції мовних засобів її репрезентації та виділення образного, понятійного й ціннісного компонентів [36, с. 85].

Висновки до Розділу 1

Розглянуті теоретико-методологічні засади дослідження лінгвокультурного концепту ENVIRONMENT в англійській мовній картині світу, викладені у цьому розділі, дають підстави для наступних висновків.

Дослідження функціонування концепту ENVIRONMENT у дискурсі англійської лінгвокультури є актуальним через низку наступних факторів: (1) наочна антропоспрямованість і залученість до сучасної парадигми лінгвістичних досліджень; (2) використання сучасних інструментів лінгвістичного аналізу; (3) значущість екологічних питань в сучасному соціокультурному і громадському житті англomовного соціуму, що знаходить своє відображення в мові.

Різні типи англомовного дискурсу є живими комунікативними процесами і виступають джерелом культурної інформації на сучасному етапі функціонування суспільства. Нова лексика та фразеологія відображає всі інновації як у соціальному, економічному, політичному, так і в духовному житті англійського і американського суспільств. Теоретико-методологічною базою наукової розвідки стали здобутки лінгвокультурологічного і когнітивного напрямків лінгвістики.

РОЗДІЛ 2

СПОСОБИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ СЛОВА "ENVIRONMENT" У РІЗНИХ ТИПАХ АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ ТА ЙОГО ПРЕЗЕНТАЦІЯ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

2.1 Формування концепту ENVIRONMENT

Оскільки концептуальні смисли виявляються через значення мовних одиниць, що репрезентують певний концепт, як правило, реалізація концепту в мові приписується слову, при чому це слово отримує статус імені концепту – мовного знака, що передає зміст концепту найбільш повно і адекватно. Вербалізація концепту передбачає розуміння його як єдиної фіксованої цілісно оформленої сутності. Якщо вербалізація концепту не здійснилась, це доводить те, що процес пізнання того чи іншого предмета або явища навколишньої дійсності не відбувся або ще не завершений. За словами О. Скобнікової, дослідження концепту та його ознак відбувається шляхом багатоаспектного аналізу його номінативних репрезентантів. Основна мета такого аналізу – описати структуру концепту, його лінгвокультурну специфіку і зробити висновки щодо його значущості для мовної картини світу конкретної лінгвокультурної спільноти [43, с. 287].

Розглядаючи термін *environment* у концептуальній репрезентації, вивчення якого починається з аналізу значень даного слова в XIX столітті, здавна цікавить зарубіжних дослідників. Перші розвідки мали на меті дослідження значень, пов'язаних із взаємовідносинами організмів і середовища, формуванням екологічного значення, пізніше – відповідно до інтересів соціальних наук, що свідчить про неоднозначність його семантики. Як можна помітити, дані праці не передбачали систематичного опису концепту в різних галузях і видах дискурсу з позицій когнітивного підходу.

Також відсутні роботи, які б пояснювали виникнення нових значень у *environment* в сучасних типах дискурсу, у т. ч. у сфері комп'ютерних технологій.

Одним з найдієвіших методів вивчення концептуальних структур є етимологічний аналіз, який дозволяє віднайти перші «ознаки життя» концепту. Також етимологічний аналіз уможлиблює виявлення сталого семантичного розвитку концепту. Для розуміння розвитку концептуальних ознак концепту *environment* ми здійснимо аналіз дефініцій у сучасній лексикографії і розглянемо етимологію слова, що дозволить розкрити співвіднесеність *environment* з іншими лінгвістичними явищами і концептами. Мова постійно зазнає змін, тому поряд з найпоширенішими значеннями з'являються нові контексти, які розкривають семантичний зміст того чи іншого слова.

Історія розвитку значень слова уможлиблює формулювання певних висновків про формування особливого спеціального концепту для опису особливим способом організованих просторових відносин об'єктів. Можна стверджувати, що в англійській мові з появою іменника *environment* одержує мовне вираження новий концепт, оскільки поява слова дорівнює об'єктивації певного концепту.

З 1513 року в «Оксфордському словнику англійської мови...» (Oxford English Dictionary, OED) зафіксоване дієслово *envire*, яке вживається в значенні “to turn round” і “environ”, і характеризується багатозначністю: “of things: to form a ring round, surround, encircle” і має переносне значення “circumstances or conditions” [78]. Дієслово *environ*, відповідно до OED зустрічається у різних значеннях і використовується протягом XIV-XIX століть:

1. «оточувати, охоплювати, займати місце»: to surround; to encompass; to encircle; to include, take in (a certain space), encompass with anything.

2. «оточувати, покривати, увібрати»: to involve; to envelope; to surround on all sides, envelop, enclose, to wrap up, clothe; to screen or conceal.
3. «атмосфера, природа»: now chiefly of the atmosphere, light, etc.
4. «оточувати з ворожими намірами»: to surround in a hostile manner; to besiege; to hem in; of persons: to form a ring around, stand round, throng; to be in attendance upon; to be stationed round, as guards, to beleaguer (a city, a fortress, etc.);
5. «встати по колу, оточити»: to enclose; to invest; to describe a circle or make a circuit round; to go round in a circle.

Одночасно з кінця XIV ст. (приблизно з 1382 р.) в англійській мові з'являється іменник *environ* у словосполученнях "by environ", "in environ" у значенні "encompass, circuit". З 1665 року, за даними словника OED, цей іменник у множині "environs" набуває значення "outskirts, surrounding districts of a town" (передмістя): як "environs of London", "Rochester and its environs", "Paris and its environs", "the environs of the fortifications of Orenbourg" тощо. З 1823 р. іменник *environ* з'являється у текстах в однині у значенні "surroundings".

Іменник *environment* зареєстрований в джерелах на початку XVII ст. у значенні "the action of environing". Показовим є зміна категорії і перехід дієслова *environ* у розряд іменників за допомогою суфікса -ment, який належить до ранніх (кінець XIV – початок XV ст.) запозичень з французької мови.

Проблема осмислення концепту ENVIRONMENT полягає в тому, що, на відміну від організму, середовище не є фізично єдиним об'єктом. До XIX століття ідеї взаємодії таких абстрактних сутностей, як організм і середовище, не існувало. Поєднання інтелектуального, лінгвістичного і міжнародного у створенні *environment* представляє спробу об'єднання багатьох референтів у єдиному концепті [57]. Вживання іменника *environment* у новому значенні демонструє процес номінації нового концепту в результаті розширення розуміння безпосереднього фізичного простору (оточення) до включення

соціальних характеристик, які могли відображати абстрактне розуміння оточення. На той момент у такому значенні могли вживатися іменники *surroundings* або *circumstances*, які функціонували в англійській мові з початку XVII століття.

Як зазначає Т. Пірс, головною причиною використання саме *environment* у новому значенні для позначення нових ідей стало філософське переосмислення природи життя, і авторство цієї ідеї в англomовному світі належить Г. Спенсеру [60]. Американський науковець Тревор Пірс, досліджуючи доробок Г. Спенсера, стверджує, що саме завдяки працям ученого поняття *environment* вперше постає як ідея єдиного, цілісного «навколишнього середовища», як взаємодія певної абстрактної сутності (організму) з іншою абстрактною сутністю (середовищем).

Г. Спенсер звернув увагу на значення впливу зовнішніх обставин (неживої природи і оточення і живих організмів), яке підкреслювали у своїх працях французькі вчені Ж. Б. Ламарк і Ч. Лайель. Лайель використав слово *milieux* у формі множини для опису лише води і повітря навколо. Огюст Конт, вплив якого відчувався у Великій Британії, вперше в узагальненому значенні усіх обставин, використовує *milieu* в однині. Слідом за ним Г. Спенсер те, що називалося у О. Конта *milieu*, передав як *environment* в англійській мові.

Г. Спенсер розширює значення терміну «обставини», враховуючи у своїй інтерпретації даного поняття те, що не тільки фізичні, а й соціальні обставини визначають розвиток живої істоти. Утворене в однині нове поняття дало можливість біологам говорити про загальні причини змін, які відбуваються в організмах, а не про множину факторів, що потребують детального опису. Нове наповнення *environment* чинило вплив не лише на біологію і теорії еволюції, але й на філософію та інші науки. Поява нового концепту ENVIRONMENT у науках про природу мала велике значення для формування сучасного екологічного дискурсу, дискурсу інших природничих наук, гуманітарних наук. Ця мовна одиниця по-новому представила

просторові відношення об'єктів: не просто як розташування одного об'єкту в оточенні інших, але й як взаємодію цих об'єктів у єдиному інтегрованому просторі. Простір відіграє значущу роль у концептуалізації і категоризації світу свідомістю.

Новим рівнем абстрагування даного поняття і появи нового значення стало вживання в якості терміна *the environment*, який OED датує 1948 р., і який використовується для спеціального позначення природного світу ("the natural world") завжди з вірогідністю діяльності людини і псування властивостей цього світу. Для відстеження зв'язків усіх значень досліджуваного слова, як застарілих, так і нових значень, ми можемо побудувати мережу значень, яка також відкриє появу нових значень даного слова, які залежать від більш центральних значень (рис. 1).

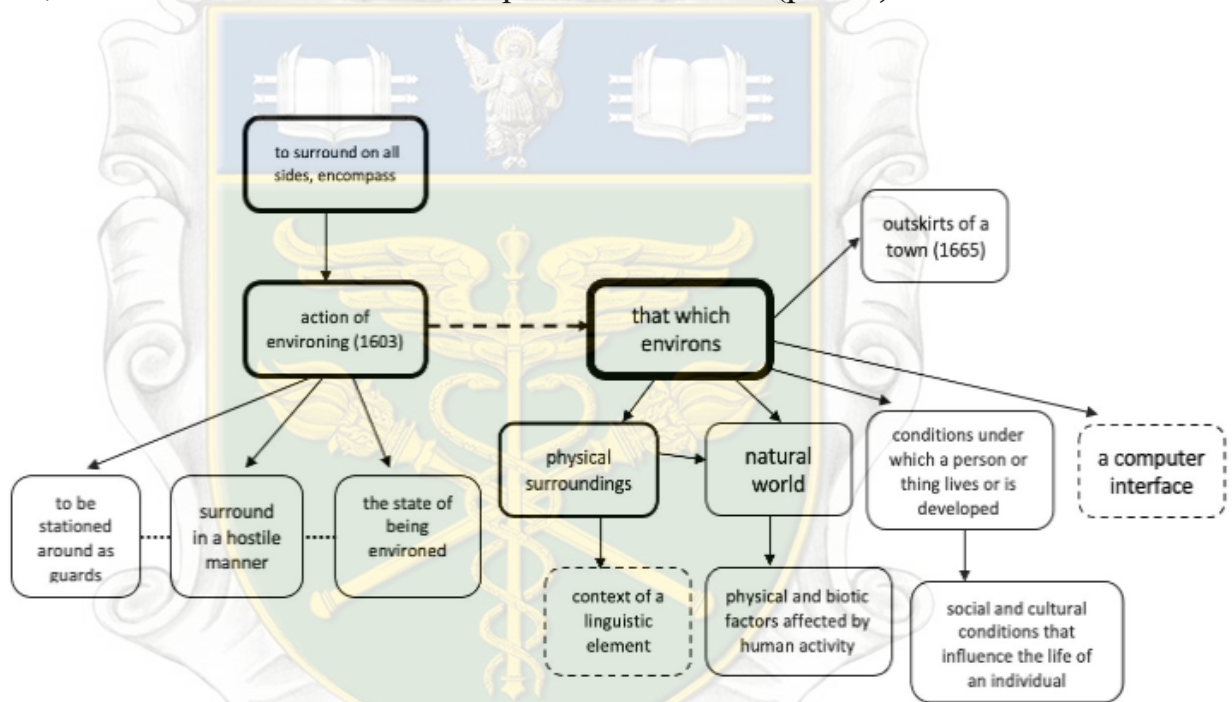

Рисунок 2.1 – Мережа значень слова ENVIRONMENT

У сучасних словниках англійської мови нами виділено такі дефініції слова *environment*:

– Cambridge Dictionary:

- 1) the air, water, and land in or on which people, animals, and plants live;
 - 2) the conditions that you live or work in and the way that they influence how you feel or how effectively you can work;
 - 3) the system in which a computer or computer program operates [69].
- Collins Dictionary (in American English):
- 1) the aggregate of surrounding things, conditions, or influences; surroundings; milieu;
 - 2) Ecology: the air, water, minerals, organisms, and all other external factors surrounding and affecting a given organism at any time;
 - 3) the social and cultural forces that shape the life of a person or a population;
 - 4) Computing: the hardware or software configuration, or the mode of operation, of a computer system;
 - 5) An indoor or outdoor setting that is characterized by the presence of environmental art that is itself designed to be site-specific [71].
- Merriam-Webster:
- 1) the circumstances, objects, or conditions by which one is surrounded;
 - 2) a. the complex of physical, chemical, and biotic factors (such as climate, soil, and living things) that act upon an organism or an ecological community and ultimately determine its form and survival;
b. the aggregate of social and cultural conditions that influence the life of an individual or community;
 - 3) the position or characteristic position of a linguistic element in a sequence;
 - 4) a computer interface from which various tasks can be performed [74].

Етимологічний словник сучасної англійської мови Online Etymology Dictionary так пояснює походження лексеми *environment*: с. 1600, "state of being environed" (see *environ* (v.) + *-ment*); sense of "the aggregate of the conditions in which a person or thing lives" is by 1827 (used by Carlyle to render German *Umgebung*); specialized ecology sense first recorded 1956 [76]. Подальший аналіз дієслова *environ* призвів до таких висновків: late 14c.

(implied in environing), "to surround, encircle, encompass," from Old French *environer* "to surround, enclose, encircle," from *environ* "round about," from *en-* "in" (see *en-* (1)) + *viron* "a circle, circuit," also used as an adverb, from *virer* "to turn" (see *veer*) [76].

Етимологічний аналіз імені лінгвокультурного концепту ENVIRONMENT дозволив розкрити динаміку функціонування концепту в англomовній лінгвокультурі, адже саме розвиток форми і значення етимона віддзеркалюють зміни у культурі. Визначення первинних етимологічних мотивів імені лінгвокультурного концепту передбачає встановлення його когнітивних ознак. У цьому аспекті етимологічний аналіз дозволяє проаналізувати внутрішню форму імені лінгвокультурного концепту, що Г. Черемисіна визначає як найближче етимологічне значення слова, той буквальний смисл, який складається зі значень морфем, що утворюють слово [48, с. 57].

На думку О. Нузбан, етимон, або першоназва імені концепту відбиває первинну мотивацію номінації, а еволюція його внутрішньої форми фіксує найбільш релевантні змістові компоненти цієї ментальної одиниці [29, с. 274]. Внутрішня форма є віддзеркаленням історичної пам'яті лінгвокультури, адже дозволяє прослідкувати образні мотивації, особливі відтінки значення й асоціації, пов'язані з ментально-мовною одиницею. Відтак, етимологічний аналіз імені лінгвокультурного концепту ENVIRONMENT дозволив простежити еволюцію його змістових компонентів, а також встановити одиниці, що так чи інакше пов'язані з ним.

У дефініціях багатьох сучасних тлумачних словників (Oxford Dictionary, Macmillan, Cambridge, Longman, Merriam-Webster, American Heritage Dictionary) наявні вказівки на концептуальні ознаки ENVIRONMENT, які можуть стосуватися організації простору: *surroundings, circumstances, place, conditions, system, structure, area, world*. Концептуальні ознаки *environment* уможлиблюють його тлумачення як особливий спеціалізований простір, тобто,

щоб просторову область можна охарактеризувати як *environment*, вона має містити певний набір ознак, а саме – відповідати певній когнітивній моделі. Необхідно підкреслити і динамічний характер цього концепту, який проявляється перед усім у вказівці на взаємовплив об'єкту і середовища (простору, що оточує об'єкт, наповненого різними факторами, які і утворюють середовище як якісно єдину цілісність).

Іменник *environment* також вербалізує концепт, абстрагований від розмірів і відстані, тобто демонструє яскраві топологічні ознаки, що яскраво прослідковується у прикладах, отриманих з Британського національного корпусу (British National Corpus, або BNC):

1) *...The prisoners in particular seem to behave like molecules in a test tube: place such a combination in such a physical environment, agitate, apply heat, and an explosion is the automatic result...* [68]

2) *...Sioli (1985) has examined the effects of deforestation in relation to the Amazonian environment and points out that the disruption of biogeochemical cycles by burning renders nutrients susceptible to leaching...* [68]

У першому випадку *environment* обмежено простором пробірки, а в другому прикладі охоплює увесь регіон Амазонії. Крім того, *environment* топонімічне у градації від фізичного до нематеріального світу, що впливає з наступних прикладів:

3) *...They need to be aware, and should be, of equal opportunity policies as well as trends and developments in their professional environment. These may refer to technology such as computers, satellite TV, the multi-media approach within the context of open learning centres and independent studies...* [68]

4) *...If you were to use a DOS word processor as well as a DOS spreadsheet in the Windows environment then you can use the same method but in this case you would have to use the Edit, Paste command in the Windows Control menu box...* [68]

5) *...The region is scarred by ruined forests and watersheds eaten away by acid rain and other pollutants, rivers and lakes fouled almost beyond recovery, croplands*

contaminated with agricultural poisons, crumbling cities besieged by a virulent assortment of airborne chemicals. Where does the destruction of our natural environment end?... [68]

Зазначимо, що у контексті ситуації (3) *environment* віддзеркалює властивості соціального оточення об'єкту, у випадку (4) позначає комп'ютерний простір програми, і лише у (5) *environment* позначає фізичне оточення, природне середовище.

2.2 Фреймова репрезентація концепту ENVIRONMENT

Фреймовий формат презентації знань віддзеркалює психологічну модель пам'яті людини. Фрейми, згідно з Т. ван Дейком, є одиницями, організованими навколо певного концепту, і містять типову інформацію про цей концепт. При цьому фрейм від концепту відрізняє його структурована ієрархічність, і фрейм переважно структурується «від дійсності», а не «від мови».

Фрейм, який в англійській мові може передаватися за допомогою іменника *environment*, має набір терміналів, або слотів, які залежно від ситуації набувають інформаційного наповнення.

Ми будемо користуватися дефініцією "the circumstances, objects, or conditions by which one is surrounded" зі словника Merriam-Webster як загальним визначенням. Цю дефініцію ми доповнимо даними, отриманими в результаті вище згаданого дослідження, що підкреслило відношення між об'єктом і навколишнім світом. Дефініція фрейму ENVIRONMENT буде виглядати наступним чином: "An OBJECT is surrounded by FACTORS which may INFLUENCE or be influenced by it due to some ACTIVITY possibly producing positive or negative RESULT into the same or outer LOCATION"

Слот 1. **OBJECT** може представляти живі і неживі об'єкти, які взаємодіють з оточуючим середовищем вже тому, що існують в оточенні певних факторів. Може виступати в якості актора або об'єкта впливу, але у фреймі ENVIRONMENT завжди передбачається взаємний вплив. У прикладі далі об'єтом є *administrators* і *faculty*:

These types of mentoring efforts, in addition to aggressive recruitment, unbiased admission policies, financial aid, academic support, and an improved campus environment are recommended as practical first steps as physical education administrators and faculty attempt to make cultural diversity a reality within their respective departments [72].

Слот 2. **ACTIVITY** стосується будь-яких видів існування і діяльності об'єкта: від проживання і знаходження в певному місці до активної діяльності щодо перетворення свого оточення. У наведеному прикладі така діяльність перетворює сам об'єкт:

In the morning, when Alan suggested they go to the exercise room and then sit in the whirlpool awhile, she begged off with extreme, perhaps irrational, fears of community mold and bacteria that incubate in such an environment. She said she would lounge a bit, walk around, but she knew exactly where she was going [72].

Слот 3. **FACTORS** об'єднує умови, оточуючі предмети, обставини. Містить елементи фізичного світу та, або ментальні параметри. Характеризується множинністю та розподіленістю у просторі. Фактори впливу середовища отримують детальну експлікацію в контекстах:

...to investigate the scientific evidence concerning the effects of environmental factors on GC (gastric cancer – нр.м.) worldwide. Environmental factors affect GC from the aspects of water, soil, air, radiation, and geology [80, с. 65].

Наукові дослідження в царині екології в більшості випадків присвячені дослідженню різних факторів, що визначають властивості середовища, наприклад, речовини, що забруднюють середовище (*contaminants, pollutants*), живі та неживі об'єкти, перенесення властивостей середовища для позначення

штучно створеного середовища, що можна спостерігати в наступних контекстах:

... the characteristics of biomass burning particles in three interacting cities representing different types of urban environment in the Sichuan Basin [73, с. 35-36].

Слот 4. **INFLUENCE** включає процеси, стани, явища, які впливають на об'єкт OBJECT, змінюючи його властивості. Водночас середовище потерпає від впливу суб'єкта, який знаходиться всередині нього:

Mountain grazing and ore processing had a significant impact on the Alpine environment in the last 5000 years [67].

Do you want to know how easy it is to affect the environment of the world by planting trees or buying eco-friendly products? If so, read this feature every week...[68]

Слот 5. **LOCATION** визначає знаходження об'єкта та прояв результату взаємодії об'єкта з факторами всередині описуваного простору (як ментального чи фізичного поняття) чи вихід наслідків межі цього простору.

...He noted that teachers as a group were supposed to be agents of change, but the environment within which the teacher operates has not changed...[68]

...a trend reflecting curriculum practice in Britain but also stemming from a desire to stress the relatedness of learning within a child's own environment...[68]

Слот 6. **RESULT** виводиться з діяльності об'єкта та його впливу на середу, а також включає повернення наслідків зміни факторів унаслідок діяльності. Відчутність результату завжди має на увазі (у вербальному або невербальному вираженні) наслідки і для навколишнього середовища, і для об'єкта всередині нього:

To ensure sustainable use of resources in our environment utilize the principle of The Three R's [72].

У загальному вигляді ми можемо представити фрейм ENVIRONMENT наступним чином:

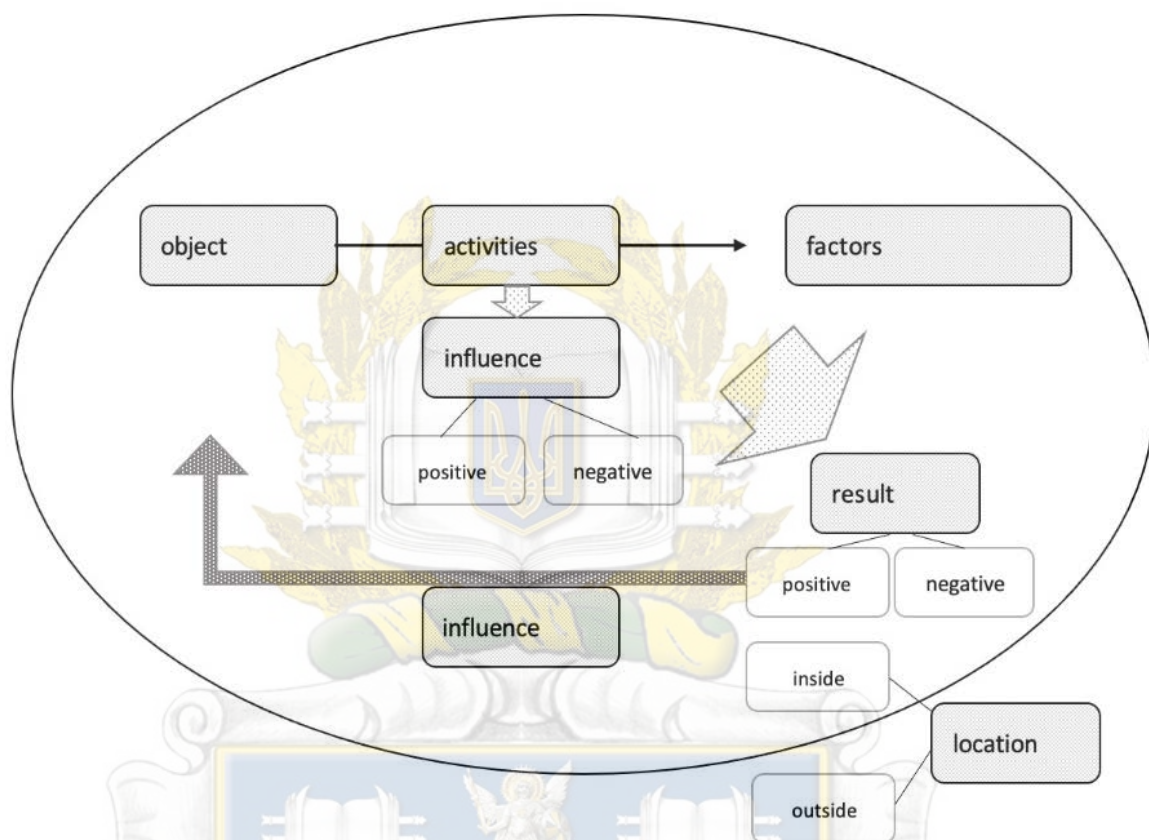

Рисунок 2.2 – Загальний вигляд фрейма ENVIRONMENT в англійській мові

Такий фрейм представлений у загальному вигляді і буде релевантним по відношенню до ситуації, що позначається словом *environment*, у різних видах дискурсу.

2.3 Фрейм-репрезентація ENVIRONMENT у концептуальних областях знань

Історія розвитку значень слова *environment*, оформлення його у вигляді нового поняття і концепту, що структурує нові знання про дійсність, ставить питання про багатоаспектність знань про *environment* як явище, підходів до його вивчення і апеляції до нього у різних сферах життєдіяльності людини. Проаналізувавши словникові дефініції та контексти, ми змогли виявити

відмінності *environment* від інших випадків опису простору або умов. Для виявлення концептуальних областей, на тлі яких може виникати фрейм ENVIRONMENT, крім словникових дефініцій були залучені дані Британського національного корпусу (British National Corpus, або BNC), а також Корпус сучасної американської англійської (Corpus of Contemporary AmericanEnglish або COCA).

Слово *environment* зустрічається у різних сферах, які дозволяє визначити корпус: соціальні науки, природничі науки, інженерія, мистецтво, медицина, право. Тобто це слово виникає в різних типах та видах дискурсу. Аналіз даних корпусів вказує на багатоаспектність знань про концепт *environment*, фреймову модель якого ми описали. Аналіз даних корпусів дозволив визначити частотність вживання слова “*environment*” залежно від видів дискурсу.

У сукупності академічний жанр становить переважну більшість текстів, в яких зустрічається слово, що вивчається нами (рис. 2.3, 2.4), у зв'язку з цим саме академічний підкорпус став основою для визначення сфер людської діяльності, у яких актуалізується слово “*environment*”. Вибір був також обумовлений найбільшою показовістю цього підкорпусу, оскільки розмовна мова, художня література та ЗМІ користуються знаннями про світ, отриманими в результаті науково-практичної діяльності, і можна стверджувати, що художній тип дискурсу користується мовними даними академічного типу дискурсу

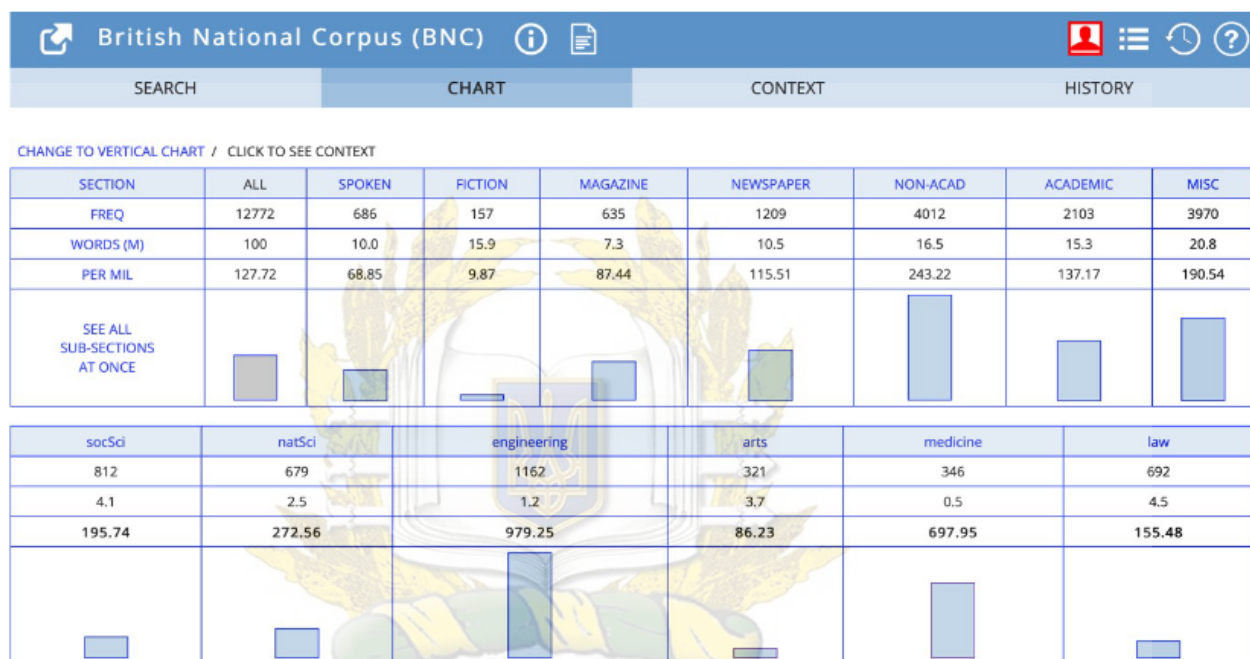

Рисунок 2.4 – Дані корпусу BNC для ENVIRONMENT

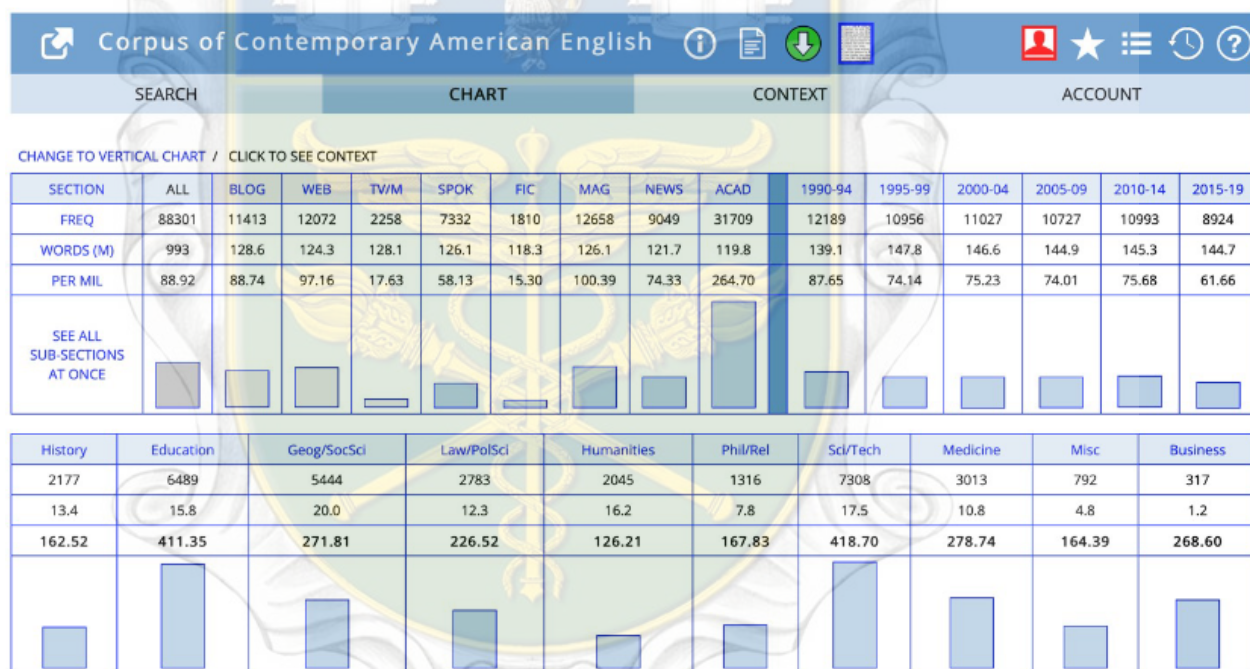

Рисунок 2.5 – Дані корпусу COCA для ENVIRONMENT

Аналіз 400 результатів контекстного пошуку цих корпусів показав основні сфери, в яких може виникати цей концепт, об'єктивований словом *environment*. Було помічено, що значення *environment* у різних контекстах не завжди збігається з типом дискурсу, в якому воно використовується. Сенс слова в контексті встановлюється внаслідок актуалізації фреймової структури знань про позначене за допомогою цього слова явище, тобто завдяки вербальним ознакам, що вказують на зміст слова.

Це уможлиблює висновок про те, що, незалежно від типу або виду дискурсу, можна встановити ті концептуальні області, які служать джерелом змісту для слова *environment*. Такими основними концептуальними областями стали:

1) навколишнє середовище (природне та антропогенне, що впливає на життя і здоров'я людини та тварин з точки зору біології), як, наприклад:

...the cost of a cleaner environment may sometimes be fewer jobs in dirty industries...

[68]

...the imposition of laws that protect the environment at the expense of individual freedom... [72]

...smart growth and new urbanism, like their 1960s antecedents, are strongly concerned with design of the built environment... [72]

2) фізичне оточення (що не відноситься до опису природних умов, а лише що вказує на факт наявності певних фізичних елементів оточення, з якими об'єкт може взаємодіяти):

...only is the local field acting on the nucleus altered by environment, it is also sensitive to molecular motion... [68]

...The permeability of the concrete cover (that between the steel reinforcement and external environment) must be sufficiently sound... [70]

...First, the committees necessarily gave attention to the physical environment and organisation of the library buildings... [68]

3) соціально-психологічне оточення (що впливає на психологічні та ментальні характеристики об'єкта). У цю групу були віднесені контексти, що відносяться до галузі психологічних та соціальних досліджень, наприклад:

...I do not want to go back to the foreign environment of Tbilisi,' he said... [68]

...the therapist asks the patient to imagine her- or himself in a safe, pleasant environment, meeting a person of great wisdom... [72]

...This process creates a chaotic or unpredictable environment that appears to be experienced as aversive to the child... [72]

...it is the collective environment that results in the fame or infamy of a particular person... [72]

Також до цієї групи віднесено деякі контексти, що описують фактори, що оточують мовну одиницю (крім фонетичних характеристик, що були віднесені до факторів фізичного оточення):

...domains of quantifiers are understood by their contexts, again, either context in the external environment, or in the discourse environment, or in the environment of mutual knowledge... [72]

4) комп'ютерна система (у якій лексема *environment* виступає як правило як термін або у складі термінів).

...the software, an environment for viewing complex graphics data has always faired reasonably well... [68]

...the Uniface software development environment and costs from 5,000...[68]

...NCR Corp has released version 2.1 of its Cooperation integrated software environment, for client-server environments, which runs on System 3000 machines... [68]

5) змішані області (такі як бізнес, політика та економіка, де *environment* відноситься до позначення всієї сукупності соціальних і матеріальних факторів, що вимагають від об'єкта виконання будь-якої діяльності та зміни поведінки):

...Government, as we shall see, operated within a political environment that imposed important constraints, but the limitations imposed formerly by Parliament and the monarch... [68]

...to a steady influx of new locations offering investors an attractive environment. Tax havens traditionally offer four potential advantages... [68]

...changes in the environment - in world markets, or in technology – might change a society of middle-class... [72]

Результати аналітичного підрахунку значень за двома корпусами наводяться у таблиці:

Таблиця 2.1 – Розподіл значень *environment* за концептуальними сферами

Дані BNC				
eco	psy	phys	rel	comp
101	32	29	22	16
Дані COCA				
eco	psy	phys	rel	comp
71	72	37	16	4

Отже, когнітивна матриця для фрейму ENVIRONMENT може включати такі концептуальні галузі як «екологія», «матеріальний світ», «психологія», «інформаційні технології», «організація життя та діяльності». Ми враховуємо, що компоненти когнітивної матриці відкривають доступ до різних концептуальних областей, жодна з яких не є суворо обов'язковою або домінуючою щодо інших. До того ж під час розгляду фрейму ENVIRONMENT виявляється, що дані області характеризуються високим ступенем взаємопроникнення.

При цьому ми розрізняємо використання лексеми "environment" у всіх видах та галузях людської діяльності в різних значеннях. Наприклад, у тексті, де ведеться опис політики, слово "environment" може мати значення умов та обставин ведення політики, але може бути використано у значенні природного довкілля, як, наприклад:

The Bush administration's attitudes toward the national debt and the environment represent another break with the Western conservative tradition [72].

У такому випадку відбувається перемикання між когнітивними областями знань з того виду дискурсу, у руслі якого виникає відсилання до цієї концептуальної галузі. Для розпізнавання концептуальної галузі, в якій реалізується значення цього слова, необхідна активація як мінімум ще одного елемента фрейму, заповнення слота достатньою інформацією для розпізнавання потенційних можливостей наповнення інших слотів цього фрейму. Вже вибору певного терміна достатньо для появи очікувань та припущень, що обмежують діапазон ймовірних подій [55, с. 16].

Розглянемо детальніше фрейм-репрезентацію *environment* у концептуальній області знань «інформаційні технології». Словник Cambridge Dictionary виокремлює значення слова *environment* для комп'ютерних технологій: "the system in which a computer or computer program operates" з відповідним прикладом з корпусу словника: "The environment passes control to an ordinary text-editor of the user's choice, post-processing the resulting file" [69].

У сфері комп'ютерних технологій слово *environment* є терміноутвірним, оскільки бере участь у номінації деяких термінів, як наприклад:

- <i>user environment</i>	операційне середовище користувача
- <i>integrated development environments (IDE)</i>	інтегроване середовище розробки
- <i>desktop environment</i>	середовище робочого столу
- <i>computational environment</i>	розрахункове оточення

- <i>execution environment</i>	середовище виконання
- <i>application environment</i>	середовище застосунку
- <i>client-server environment</i>	клієнт-серверна архітектура

Інколи *environment* застосовується для позначення таких елементів, як архітектура, програма, операційна система.

Так, поняття *операційне середовище* виникло в 1970-ті у зв'язку з роботою оператора ЕОМ, завданням якого було управління багатозадачною операційною системою, оператор міг керувати ходом виконання завдань, запускати та завершувати їх. Під операційним середовищем розумілася сукупність комп'ютерних програм, що забезпечує оператору можливість керувати обчислювальними процесами та файлами.

Наступний термін *середовище розробки програмного забезпечення (ПЗ)* позначає сукупність програмних засобів, які використовуються з метою розробки програмного забезпечення. Як правило, до простого середовища розробки відносять редактор тексту, компілятор і (або) інтерпретатор, засоби автоматизації збирання. Якщо ці компоненти поєднуються в єдиний програмний комплекс, то використовують термін «інтегроване середовище розробки» (Integrated development environment – IDE). Весь комплекс дій (як редагування вихідного коду, збірка файлів виконання і налаштування), зібраний в одному додатку для написання програми: «*An IDE, or Integrated Development Environment, enables programmers to consolidate the different aspects of writing a computer program. IDEs increase programmer productivity by combining common activities of writing software into a single application: editing source code, building executables, and debugging*» [70].

Далі *середовище робочого столу (desktop environment)* визначається наступним чином: «реалізація метафори робочого столу, створена з поєднання програм, що працюють в операційній системі комп'ютера та розділяють загальний графічний інтерфейс користувача». Крім програм (software) у «середовище» може бути включено апаратне забезпечення (hardware), як тут:

«An application development environment (ADE) is hardware, software and/or computing resources required for building software applications. ADE is the composite set of computing resources that provides interface or application development, testing, deployment, integration, troubleshooting and maintenance services» [79]. Усі наведені визначення вказують на розуміння "environment" («середовища», а в деяких складових термінах, таких як "environment variable", також «оточення») як системи, що складається з взаємопов'язаних компонентів (програмного та апаратного забезпечення).

Ще одним терміном, який відображений не тільки в контекстах, а й у деяких словниках є *environment variable*. Цей термін, згідно з Oxford Dictionaries, виник у 1980-ті і визначається наступним чином: "A variable used to describe some property of a particular environment, which is stored by operating system and which can be accessed by any process which requires it" [77]. Тобто «змінні оточення» або «змінні середовища», як цей термін прийнято перекладати українською мовою.

- (1)...*the reader is alerted before any program (or other potentially dangerous operation) begins. The reader can examine the program and prevent it running if it looks suspicious. It is also a comfort that we run in an environment where the whole file system is backed up every night...* [68]
- (2)*Thus there is a set of channels (the complement of those represented by X that the environment can offer which one process can deadlock on but not the other...* [68]
- (3)*By default, a child process inherits the environment variables of its parent process. Programs started by the command processor inherit the command processor's environment variables. To specify a different environment for a child process, create a new environment block and pass a pointer to it as a parameter to the CreateProcess function...*[75]
- (4) *Environment and Wider Systems # When deciding the environment of the system being modelled, keep in mind the simple definition that applies in this*

context, ie it influences but doesn't control the system, and also the notion that the environment provides the inputs to the system and receives the outputs from it. Don't confuse the environment with the wider systems of interest, which, although providing inputs and receiving outputs, exercise control over the system being considered, normally by setting the standards, rules and so on... [68]

- (5) Their advantage is the presence of a wire wrap area found on some for user modifications. But on the whole they are expensive and because the RS-232 link communications is slow, it is difficult to take advantage of a GUI environment. Once a user is convinced that the DSP chip is capable of fulfilling the system requirements then it is time to start the design for real, probably design of an embedded system. Two main hardware tools are at the disposal of the designer, an in-circuit emulator and a logic analyser with processor's code dis-assembler... [72]*
- (6) The renewed emphasis on industrial and commercial development assumes that the local economic environment is in good health and that the private sector will respond to such techniques... [68]*
- (7) One of the most important topics for investors in the private investment market is also one of the least researched: fees. No standardization exists, yet the impact of fees on the net performance of investors can be substantial. Moreover, because we are in a low interest rate and economic growth environment as a result of the global financial crisis, returns are expected to be modest. In this kind of environment, every small return enhancement can make a difference... [72]*

Враховуючи всі ці характеристики, ми можемо уявити модель фрейму ENVIRONMENT у концептуальній області «комп'ютерні технології» (рис. 2.6).

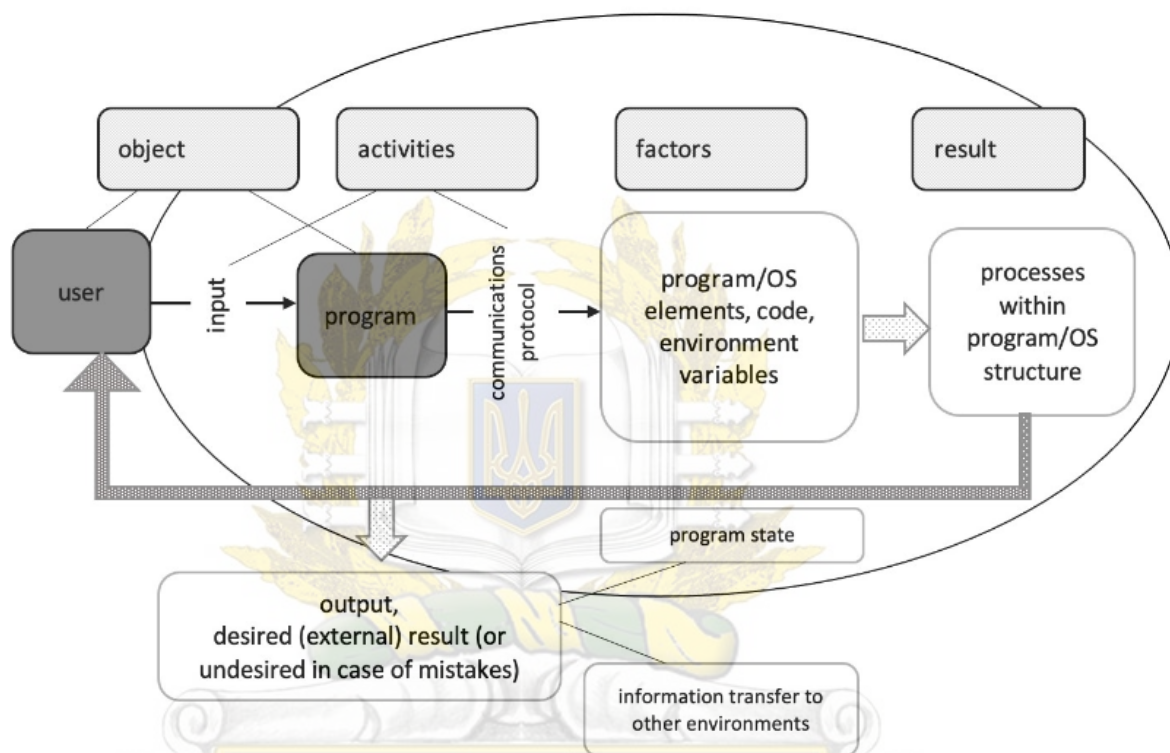

Рисунок 2.6 – Фрейм ENVIRONMENT у концептуальній області
«інформаційні технології»

2.4 Когнітивні особливості перекладу мовної репрезентації концепту ENVIRONMENT

Переклад виконує посередницьку роль діалозі культур. Крім культури за мовним виразом криється ментальний зміст. У XX столітті, коли сформувалася лінгвістична теорія перекладу, неодноразово порушувалися питання еквівалентних відповідностей у перекладі. Антропоцентрична парадигма в мовознавстві серйозно вплинула на перекладознавство та привернула увагу дослідників до когнітивних аспектів перекладу. Переклад, як визнають нині лінгвісти, є когнітивною діяльністю, в ході якої інформація з джерела, вихідного тексту, сприймається, згодом отримує інтерпретацію,

тобто осмислюється, і отримує вираження у системі знаків мови перекладу у необхідному комунікативному просторі.

У руслі когнітивно-дискурсивного напрямку активний розвиток отримала в останні роки когнітивна транслятологія, яка прагне виявити та пояснити мисленнєві механізми перекладача. В основі даного напрямку лежить положення про те, що різні мови по-різному структурують знання. Проте переклад можливий навіть у таких умовах, міжмовна комунікація проходить успішно завдяки тому, що несхожі способи організації інформації в мовах оригіналу та перекладу порівнюються при описі подібних ситуацій, за необхідності шляхом заміни чи інтерпретації. З погляду когнітивної семантики категоризація більше не розглядається просто як групування концептів у певні категорії. Наголошується існування зв'язків між цими категоріями та об'єктами, які сприймаються чуттєво та абстрактно. Дослідники пишуть про те, що є різні рівні категоризації, які впорядковані у відповідності до ієрархічних принципів.

Процес перекладу ускладнюється тим, що на відміну від ситуації мовної комунікації однією мовою або створення мовного твору автором, перекладачеві в більшості випадків не представлені безпосередньо об'єкти та явища дійсності, відображені в оригінальному вихідному тексті. Перекладачеві доводиться оперувати вже відбитим об'єктом, його завданням стає розшифрування бачення описаних автором речей. Структурування знань, набутих перекладачем у результаті власного досвіду взаємодії з рідною мовою та іноземною мовою, як підкреслює ряд дослідників, може бути представлено у вигляді фреймів. Якщо у перекладача сформовано фрейм, він може визначити недостатню інформацію та доповнити знаннями про термінали, щоб надалі використовувати це в перекладі. Тому фрейм виявляється у край важливим інструментом для дидактики перекладу.

Фреймова модель перекладу вбудовується у сім етапів перекладу, які найбільш повно відображають когнітивні та лінгвістичні процеси під час

перекладу: 1) обробка первинних даних; 2) розуміння зв'язків та відносин між мовними знаками, 3) створення цілісного образу як фреймової моделі, 4) перемикавання в систему концептів іншої культури; 5) створення мотиву висловлювання, 6) розуміння задуму автора та 7) оформлення висловлювання у мові перекладу.

Для аналізу особливостей передавання англійської лексеми *environment* українською мовою в перекладах та виявлення її фреймової структури, ми використовували дані наукових текстів Корпусу текстів української мови (КТУМ). Первинний аналіз 180 входжень паралельного корпусу виявив набір основних лексичних засобів, що найчастіше вибираються як відповідність слову *environment* в українській мові. Результати вибірки представлені у таблиці 2.2:

Таблиця 2.2 – Способи перекладу лексеми *environment* у наукових текстах КТУМ

environment – середовище 180			
середовище	81	мікросередовище	1
навколишнє середовище	17	міське середовище	1
природне середовище	12	молодіжне середовище	1
соціальне середовище	10	мусульманське середовище	1
зовнішнє середовище	7	об'єктивне середовище	1
суспільне середовище	6	оточуюче середовище	1
культурне середовище	3	охолоджувальне середовище	1
вчинкове середовище	2	повсякденне середовище	1
географічне середовище	2	предметне середовище	1
життєве середовище	2	професійне середовище	1
інформаційне середовище	2	психічне середовище	1
штучне середовище	2	реальне середовище	1

віконне середовище	1	світове середовище	1
внутрішнє середовище	1	селянське середовище	1
водне середовище	1	сенсорно збагачене середовище	1
демократичне середовище	1	середовище наркоманів	1
довколишнє середовище	1	середовище необхідності	1
екологічне середовище	1	середовище робітників	1
інертне середовище	1	соціально-культурне середовище	1
італійське середовище	1	соціально-професійне середовище	1
конкурентне середовище	1	суб'єктивне середовище	1
кримінальне середовище	1	українське середовище	1
людське середовище	1	фізичне середовище	1

Таким чином, за даними КТУМ, слово *середовище* є найбільш частотним еквівалентом для *environment*.

- (1) *Середовище – це сукупність усіх умов, які оточують предмет (річ, рослину, тварину, людину), і безпосередньо чи опосередковано впливають на нього [66].*
- (2) *Реалізація потенціалу креативності – надзвичайно складний і важкопрогнозований процес через різноманітність причинно-наслідкових залежностей у системі «суб'єкт - середовище» [66].*
- (3) *Як тільки людина почала пристосовуватись до умов середовища, улаштовувати житло, вести побут, вона почала предметно перетворювати середовище свого існування [66].*
- (4) *Вони лише тут даності, те, з чого складається середовище, на терені якого дитина стверджує себе у статусі людини [66].*

Частотним є вживання словосполучення *навколишнє середовище*, передусім у контекстах, які не стосуються питань екології та природокористування:

- (5) *Обробіток сенсорними системами зібраної інформації про навколишнє середовище дозволяє передусім структурувати корисне знання [66].*
- (6) *Грица припускає навіть, що «багата система поетичних паралелізмів у українському фольклорі є виявом надчутливої реакції на навколишнє середовище, «первісної» прив'язаності до нього, способом його персоніфікації» [66].*
- (7) *В процесі діяльності, яка розчленовує і змінює навколишнє середовище, виникає потреба в пізнанні у формі інтересу, допитливості, зацікавленості [66].*

Таблиця 2.3 – Розподіл значень слова *середовище* за концептуальними сферами

Дані КТУМ				
есо	psy	phys	rel	comp
55	42	29	38	16

- (есо) *Внутрішнє середовище тваринного організму безупинно оновлюється, але, незважаючи на постійні процеси асиміляції і дисиміляції, це середовище залишається постійним за своїми фізіологічними показниками [66].*
- (psy) *Так соціальне середовище швидко змінює усталену спрямованість особистості [66].*
- Кожний своєю активністю має створювати «вчинкове середовище» для інших [66].*
- (phys) *У процесі експлуатації алюмінієвих сплавів агресивне зовнішнє середовище (дія вологи, хімічноактивних газових фаз) суттєво впливає на його механічні характеристики [66].*
- Таким чином в кабельному каналі було створено інертне середовище, внаслідок чого пожежа пвністю припинилась [66].*

(rel) Зрештою, що я знаю про неоліт, адже я в ньому не жив; проте я відчув, якщо можна так висловитися, подих неоліту, коли доля закинула мене в середовище індіанських племен Бразилії [66].

(comp) Для написання програми використано середовище Microsoft Visual Studio 2008 та мову програмування C # [66].

Отже, когнітивна матриця для фрейму СЕРЕДОВИЩЕ може включати такі концептуальні галузі як «екологія», «матеріальний світ», «психологія», «інформаційні технології», «організація життя та діяльності».

Висновки до Розділу 2

Ми розглянули особливості появи слова та формування нового концепту ENVIRONMENT в англomовній мовній картині світу. Поява даного концепту має загальносвітове значення, оскільки ідея про взаємодію живого організму з навколишнім середовищем належить не лише англomовній культурі, адже походить з робіт вчених і філософів, які займалися природничими та соціальними науками.

З'ясовано, що слово *environment*, активуючи відповідний однойменний фрейм, відсилає до різних когнітивних областей: «екологія», «психологія», «фізичний світ», «інформаційні технології», «організація життя та діяльності».

У результаті етимологічного, дефініційного аналізу та дослідження ілюстративних джерел, за методикою, що застосовується для створення бази кадрів FrameNet, ми склали дефініцію фрейму ENVIRONMENT і визначили слоти, що входять до нього (OBJECT, ACTIVITY, FACTORS, INFLUENCE, LOCATION, RESULT).

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У даній роботі на основі когнітивного підходу до репрезентації знань у мові було здійснено дослідження англійського слова *environment*, яке відіграє важливу роль в англomовному світі, відображаючи нові ідеї та проблеми сучасності, і зроблено пошук відповідностей йому в українській мові з метою перекладу у різних видах дискурсу.

Вивчення теоретичного матеріалу продемонструвало сучасні можливості лінгвістичного аналізу. Розгляд мовних явищ у дискурсі дозволяє виявити кореляції між мовними та когнітивними структурами, розкрити динаміку взаємодії смислів та їх утворення. Такі моделі для представлення знань, як фрейми, можуть пояснити структуру знання про фрагменті дійсності та показати зв'язки з мовним вираженням цих знань. Когнітивна матриця стає інструментом вивчення принципів найменування того чи іншого явища та розкриття змісту концептів залежно від концептуальної області.

За допомогою етимологічного, дефініційного, контекстуального аналізу, і ґрунтуючись на історії розвитку ідей про відносини людини з навколишнім світом, виявити концепт, що слово *environment* репрезентує у мовній формі. Це слово, яке досі не отримувало достатнього висвітлення з мовознавчих позицій у різних видах дискурсу, розглядається як найменування для багатоаспектного знання про особливим чином організований простір, що містить певний вид взаємовідносин між об'єктом чи об'єктами, що знаходяться всередині, і властивостями та складовими компонентами самого описуваного та обмеженого заданими критеріями простору. Такі критерії та фактори можуть мати фізичний чи нематеріальний характер та бути топонімічно не обмежені. У сукупності з об'єктом усередині та їхньої взаємодії вони утворюють єдине ціле, що позначається.

Були розглянуті різні типи дискурсу, розмежовані за інституційною діяльністю людини, у яких може формуватися цей концепт. Він відображений у дискурсах як повсякденного, так і академічного типу.

На основі отриманих в результаті аналізу Британського національного корпусу (British National Corpus), Корпусу сучасної американської англійської (Corpus of Contemporary American English), Корпусу текстів української мови (КТУМ), а також в результаті обробки словникових дефініцій авторитетних тлумачних словників, був побудований фрейм ENVIRONMENT, який являє собою структуру даних, сформульована його дефініція та виявлено постійні слоти OBJECT, ACTIVITY, FACTORS, INFLUENCE, LOCATION, RESULT, які пов'язані між собою у пропозиційні структури.

Фреймовий аналіз та когнітивно-матричний аналіз застосовуються в дослідженні для опису концептуальної структури та пояснення джерел змісту фрейму ENVIRONMENT, якими є концептуальні області у складеній для нього приватній когнітивній матриці. На основі даних корпусів англійської мови, а також деяких інших ілюстративних джерел було описано типовий зміст фреймових слотів для концептуальних областей «екологія», «психологія», «фізичний світ», «інформаційні технології» та «організація життя та діяльності», що становлять цю матрицю. Концептуальні області можуть бути взаємопов'язані та взаємозумовлені, що пояснюється метафоричним переносом у разі розвитку концепту.

Було виявлено, що залежно від концептуальної області, яка стає джерелом змісту фрейму, можуть отримувати актуалізацію різні ділянки фрейму ENVIRONMENT, а концептуальна область служить джерелом заповнення фреймових слотів. При цьому концептуальна область, в якій активується та отримує цілісне осмислення фрейм, не обов'язково збігається з тематикою дискурсу.

Показано, як найближчий контекст впливає на актуалізацію конкретних слотів. При їхньому вербальному вираженні ставиться можливим

встановлення зв'язку з відповідною концептуальною областю, та відновлюється цілісна фреймова структура.

На основі даних із паралельного Корпусу текстів української мови були виявлені основні еквіваленти в українській мові, які можуть служити як вербальна репрезентація фрейму ENVIRONMENT і передавати українською мовою концептуальний зміст цього фрейму. Показано, що переклад здійснюється з урахуванням цілісної ментальної одиниці, якою виступає фрейм. Таким чином процес перекладу включає етап розпізнавання цілісного фрейму і пошуку засобів його вираження мовою перекладу.

Результати даної кваліфікаційної роботи демонструють можливості застосування фреймового аналізу для вивчення семантики слова у когнітивному аспекті. Перспективним є подальше дослідження різних фреймових структур, що організують простір і виражаються засобами різних мов, у порівняльному аспекті. Висновок про можливість виявлення фреймової структури у найближчому контексті може отримати розвиток у подальшому дослідженні прояву концептуальних структур у вербалізованому контексті та послужити основою для дослідження перекладу, дидактики перекладацької діяльності та лінгводидактики, результати дослідження можуть знайти застосування в курсах лекцій та навчальних посібниках з когнітивної лінгвістики та перекладознавства

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрук І. В. Структура та засоби вербалізації концептуальної категорії «природа можливого світу» (на матеріалі сучасних фентезійних творів). *Актуальні проблеми філології та перекладознавства: збірник наукових праць* /Гол. ред. М.Є. Скиба. Хмельницький: ФОП Бідюк Є.І., 2016. Т. 1. С. 11 -16.
2. Башук Н. П. Об'єктивація концепту ЗДОРОВ'Я/GESUNDHEIT на основі українських та німецьких паремійних одиниць. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2023. Вип. 59. Т. 1. С. 21 – 24.
3. Бойко Ю. Вербалізатори концепту «FEAR» та способи його перекладу на українську мову. *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку: тези II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Переяслав-Хмельницький, 15 березня 2019 року) /Гол. ред. К.І. Мізін. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 188 – 191.
4. Буркацька О. Дискусійність поняття «концепт» в сучасних лінгвістичних розвідках. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Вип. 95 (1). Кіровоград: ЗВВ КДПУ ім. В. Вінниченка, 2011. С. 157 – 161.
5. Великорода Ю. Роль прецедентних феноменів у вербалізації концепту у медіа дискурсі (на матеріалі статей із журналів “Time” та “Newsweek”). *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Вип. 95 (1). Кіровоград: ЗВВ КДПУ ім. В. Вінниченка, 2011. С. 170 – 174.
6. Венжинович Н. Ф. Лінгвокультурологічний аспект мовознавчих досліджень: навч.-метод. посіб. до спецкурсу для студентів філологічного факультету. Ужгород: ФОП Сабов А. М., 2015. 268 с.

7. Володіна Т. Лінгвокогнітивний підхід до визначення концепта у сучасній лінгвістиці. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Вип. 95 (1). Кіровоград: ЗВВ КДПУ ім. В. Вінниченка, 2011. С. 42 – 45.
8. Волошина О. К вопросу об эмоционально-оценочной составляющей лингвокультурных концептов. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Вип. 95 (1). Кіровоград: ЗВВ КДПУ ім. В. Вінниченка, 2011. С. 174 – 178.
9. Голубенко Н. Чинники варіантного відтворення лінгвокультурного коду в аспекті інтерсеміотичного перекладу. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 45. С. 105 – 114.
10. Грабчак К. К. Етнічні цінності у формуванні політичної нації США. *Гілея: науковий вісник*. 2016. № 108. С. 289-293.
11. Деменчук О. Модель соціального простору людини в англійській лінгвокультурі. *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку: матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції: збірник наукових праць (м. Переяслав-Хмельницький, 5 червня 2022 року) / Гол. ред. К.І.Мізін. Переяслав-Хмельницький, 2022. С. 195 – 199.*
12. Дорда С. В. Лінгвокультурологія як самостійний напрям лінгвістичних досліджень. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Л. Українки. Серія «Філологічні науки»*. Мовознавство. 2017. № 3 (352). С. 411 – 417.
13. Драбовска В. А. Ключові лінгвокультурні концепти США як предмет словникового опису. *Філологічні трактати*. 2010. Т.2. № 3. С. 29 – 34.
14. Жулінська М. О. Вербалізація концепту ANXIETY неологізмами сучасної англійської мови. *Науковий вісник Міжнародного*

- гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2023. Вип. 60. Т. 1. С. 44 – 47.
15. Загнітко А., Богданова І. Лінгвокультурологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 287 с.
 16. Іваницька Н. Англійські політичні неологізми в перекладацькому аспекті. *Філософія мови та нові тенденції в перекладознавстві й лінгвістиці*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. К.: Вид. центр НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. С. 60– 63.
 17. Карпова К. С. Вербалізація національно-специфічних концептів американського суспільства XX-XXI ст.: автореферат дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2008. 21 с.
 18. Козловський В. До питання дослідження лінгвокультурного концепту. *Іноземна філологія*. 2008. Вип. 120. С. 3 – 8.
 19. Кононенко В.І. Мова у контексті культури. Київ, 2008. 390 с.
 20. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Інтегральний підхід до інтерпретації концепту (філософський та лінгвокультурологічний вектори). *Лінгвістичні студії*. Вип. 14. Донецьк, 2007. С. 27 – 31.
 21. Ладика О. В. Методологія дослідження лінгвокультурного концепту AMERICAN DREAM. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2015. № 6. Т. 1. С. 47 – 51.
 22. Любимова С. Роль архетипів у формуванні стереотипів американської лінгвокультури. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 29. Том 3. С. 4 – 8.
 23. Манакин В. Н. Языковые картины мира в перспективах контрастивной лингвистики. *Язык и культура: доклады Второй междунар. конф.* К.: Журнал «Collegium», 1993. С. 77 – 83.

24. Мізін К. І. Лінгвокультурологія і лінгвонаціоналізм: витоки дискусії. *Теоретична і дидактична філологія*. 2017. № 25. С. 251 – 264.
25. Нечипоренко В. Культурна складова концепту BLACK LIVES MATTER. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2022. Вип. 56. С. 107 – 110.
26. Нечипоренко В. О. Мовні засоби формування лінгвокультурної специфіки публіцистичного тексту. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 25. Т. 1. С. 145 – 150.
27. Нідзельська Ю. М. Актуальні проблеми лінгвокультурології: навч.-метод. посіб. Житомир, 2014. 84 с.
28. Нідзельська Ю. М. Концепт як відображення універсального та етноспецифічного у свідомості етноса. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2009. № 45. С. 160 – 162.
29. Нузбан О. В. Структурна організація лінгвокультурного концепту. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Філологічна*. 2015. № 51. С. 273 – 275.
30. Овсієнко Л. Лінгвокультурологічний концепт у мовознавчій науці. *Мовознавчий вісник*. 2010. Вип. 11, С. 243 – 246.
31. Онучак Л. Дискурс як об'єкт сучасної лінгвістики. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 45. С. 324 – 333.
32. Павлюк О. Вербалізація концепту *mémoire* (пам'ять) у французькій мовній картині світу. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 45. С. 342 – 351.
33. Петров О. Лінгвокультурний концепт як базова категорія зіставно-лінгвокультурологічного аналізу. *Міжкультурна комунікація і*

- перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку: тези II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Переяслав-Хмельницький, 15 березня 2019 року) /Гол. ред. К.І.Мізін. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 199 – 201.
- 34.Петров О. Типологія лінгвокультурних концептів як одиниць сучасних мовознавчих студій. *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку: тези I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Переяслав-Хмельницький, 15 березня 2018 року) /Гол. ред. К.І.Мізін. Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 250 – 253.
- 35.Плотнікова Н. Алгоритм аналізу лінгвокультурного концепту. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. Vol. I. Poznan: Adam Mickiewicz University Press, 2013. Р. 165 – 170.
- 36.Полужин М. М. Типологія й аналіз концептів. *Іноземна філологія*. 2009. Вип. 121. С. 80 – 89.
- 37.Пригодій О. Поняття «лінгвокультурний концепт» та його особливості. *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку: тези I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Переяслав-Хмельницький, 15 березня 2018 року) /Гол. ред. К.І.Мізін. Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 253 – 255.
- 38.Пригодій О. Типологія концепту як невід’ємна складова аналізу його лінгвокогнітивного та лінгвокультурологічного вимірів. *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку: тези II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Переяслав-Хмельницький, 15 березня 2019 року) /Гол. ред. К.І.Мізін. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 201 – 204.
- 39.Розвод Е. В. Вербалізація концепту SUN: лінгвокультурний аспект (на матеріалі американського варіанта англійської мови) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Луцьк-Львів, 2017. 263 с.

- 40.Розвод Е. Методи дослідження лінгвокультурних концептів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 2015. № 4. С. 90 – 95.
- 41.Розвод Е. В. Типи концептів та їх класифікація у сучасному мовознавстві. *Актуальні питання іноземної філології: науковий журнал*. 2016. № 3. С. 145 – 151.
- 42.Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми: Підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
- 43.Скобнікова О. В. Методика аналізу лінгвокультурного концепту (на прикладі концепту FAMILY). *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія*. 2018. Вип. 18. С. 286 – 293.
44. Степанов В., Ласюченко В. Перцептивно-образний шар концепту НЕЗАЛЕЖНІСТЬ в американському дискурсі. *Проблеми гуманітарних наук: зб. наук. пр. ДДПУ імені Івана Франка. Серія «Філологія»*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 51. С. 119 – 128.
- 45.Таценко Н.В. Антропоцентричний підхід до вивчення мовних одиниць у когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. *Функциональная лингвистика: сборник науч. работ*. Симферополь: Крымский республиканский институт последипломного педагогического образования, 2011. № 2. Т. 2. С. 222 – 225.
- 46.Фесенко И. М. Современная картина мира и её отражение в английском языке. *Вісник Запорізького державного університету (Серія “Філологічні науки”)*. 2001. № 4. С. 130 – 132.
- 47.Черемисіна Г.О. Інформаційно-семіотична структура англійського лінгвокультурного простору. *Нова філологія: Збірник наукових праць*. Запоріжжя: ЗНУ. 2014. № 65, С. 39 – 44.
- 48.Черемисіна Г. О. Об’єктивація лінгвокультурного концепту WEALTH інноваційними одиницями в американській мовній картині світу : дис. ... доктора філософії: 035 Філологія. Запоріжжя, 2021. 260 с.

49. Черемисіна Г.О. Шляхи, способи та засоби інноваційної актуалізації лінгвокультурного концепту WEALTH в американському публіцистичному дискурсі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2019. Том 30 (69). № 4. Ч. 2. С. 146 – 151.
50. Черниш О., Панченко Н. Сучасні корпусні технології у створенні електронного словника. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 53. С. 94 – 98.
51. Baker C., Fillmore Ch., Lowe J. The Berkeley FrameNet Project. Vol 1. 2002. DOI: [10.3115/980451.980860](https://doi.org/10.3115/980451.980860)
52. Barnden J. Metaphor and metonymy: Making their connections more slippery. *Cognitive Linguistics*. 2010. No 1. P. 1-31.
53. Barnett E., Casper M. A Definition of “Social Environment”. *American Journal of Public Health*. March 2001. Vol. 91. No. 3. P. 465.
54. Croft W., Cruse D. A. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 356 p.
55. Faber P. A. *Cognitive Linguistics View of Terminology and Specialized Language*. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton, 2012. DOI: [10.1515/9783110277203](https://doi.org/10.1515/9783110277203)
56. Glaz A. *The Dynamics of Meaning. Explorations in the Conceptual Domain of EARTH*. Lublin: Maria Curie Skłodowska University Press, 2002. 210 p.
57. Jessop R. Coinage of the term environment: a word without authority and Carlyle's displacement of the mechanical metaphor. *Literature Compass*. 2012. 9(11). P. 708-720.
58. Langacker R. W. Discourse in Cognitive grammar. *Cognitive Linguistics*. 2001. Vol. 12, № 2. P. 143-188.

59. MacDuffie A. Environment. *Victorian Literature and Culture*. 2018. 46(3-4). P. 681-684.
60. Pearce T. From 'circumstances' to 'environment': Herbert Spencer and the origins of the idea of organism-environment interaction. *Studies in History and Philosophy of Biological and Biomedical Sciences*. 2010. №41, 2010. P. 241-252.
61. Pearce T. Pragmatism's Evolution: Organism and Environment in American Philosophy. 2020. 384 p.
62. Talmy L. Towards a Cognition Semantics. Vol. II: Typology and Process in Concept Structuring. Cambridge: MIT Press, 2001. 503 p.
63. Ureña Gomez-Moreno J.M. Frame blending in specialized language: Harmful algal bloom. *Terminology* 19. 2013. P. 175–201.
64. Vermeer H. J. Skopos and Commission in Translational Action. *The Translation Studies Reader* /ed. by L. Venuti. London: Routledge. 2004. P. 221-232.
65. Wendland E. R. Contextual Frames of Reference in Translation : a coursebook for Bible translators and teachers. Manchester, UK & Kinderhook (NY): St. Jerome Publishing, 2008. 321 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

66. Корпус текстів української мови. URL: <http://www.mova.info/corpus.aspx>
67. Andric M. 6600 years of human and climate impacts on lake-catchment and vegetation in the Julian Alps (Lake Bohinj, Slovenia). *Quaternary Science Reviews*. Volume 227. 2020. URL: <https://cutt.ly/kwUUevQ5>
68. British National Corpus. URL: <https://www.english-corpora.org/bnc/>
69. Cambridge Dictionary. URL: <https://cutt.ly/B3V7Mv5>
70. Codecademy. URL: <https://www.codecademy.com/articles/what-is-an-ide>
71. Collins Dictionary. URL: <https://cutt.ly/I3V731O>
72. Corpus of Contemporary American English. URL: <https://www.english-corpora.org/coca/>
73. Luo J. Characteristics, evolution, and regional differences of biomass burning particles in the Sichuan Basin, China. *Journal of Environmental Sciences*. Vol. 89. 2020. P. 35 – 46. URL: <https://cutt.ly/YwUUq0Qh>
74. Merriam-Webster Dictionary. URL: <http://surl.li/eyjsr>
75. Microsoft. URL: <https://cutt.ly/cwUUwyzO>
76. Online Etymology Dictionary. URL: <http://surl.li/eyjse>
77. Oxford Dictionaries. URL: <http://www.oxforddictionaries.com>
78. Oxford English Dictionary. URL: <https://www.oed.com/?tl=true>
79. Techopedia. URL: <https://cutt.ly/IwUUwk1E>
80. Yin J. Impact of environmental factors on gastric cancer: A review of the scientific evidence, human prevention and adaptation. *Journal of Environmental Sciences*. Vol. 89. 2020. P. 65 – 79. URL: <https://cutt.ly/6wUUwYuH>